



Списание за наука

„Ново знание“

ISSN 2367-4598 (Online)

ISSN 1314-5703 (Print)

Академично издателство „Талант“

*Висше училище по агробизнес и развитие на
регионите - Пловдив*

New Knowledge

Journal of Science

ISSN 2367-4598 (Online)

ISSN 1314-5703 (Print)

Academic Publishing House „Talent“

*University of Agribusiness and Rural Development
Bulgaria*

<http://science.uard.bg>

CONTROL AS A MANAGEMENT FUNCTION. EVALUATION OF THE INTERNAL CONTROL SYSTEM

Dimitar Vergiev

University of agribusiness and rural development, Plovdiv, Bulgaria

Mariana Vergieva

Overgas Networks AD, Sofia, Bulgaria

Abstract: The article considers control as a management function, emphasizing the system of internal control in public and private organizations. The main conclusion is that every organization needs an internal control system, and it must be lawful and effective.

Keywords: control, management, accountability.

КОНТРОЛЪТ КАТО УПРАВЛЕНСКА ФУНКЦИЯ. ОЦЕНКА НА СИСТЕМАТА ЗА ВЪТРЕШЕН КОНТРОЛ

Димитър Вергиев

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив

Марияна Вергиева

„Овергаз Мрежи“ АД, гр. София

Резюме: Статията разглежда контролът като управленска функция като поставя акцент на системата за вътрешен контрол в публичните и частните организации. Основният извод е, че всяка организация се нуждае от система за вътрешен контрол, при това тя да бъде законосъобразна и ефективна.

Ключови думи: контрол, управление, отчетност.

ВЪВЕДЕНИЕ

Контролингът може да се дефинира като подсистема на управлението, която координира планирането и контрола, както и информационното обезпечаване в системообразуващ и системосвързващ план, като подпомага адаптирането и координирането на цялата система. Контролингът представлява поддържаща функция на управлението с цел адаптиране на цялостната система към промените в заобикалящата среда в съответствие с набелязаните цели, както и за координиране на оперативните задачи. Контролингът спомага за разрешаване на два основни проблема в корпоративното управление: 1) Как може да се осъществи необходимото адаптиране към динамиката и комплексността на обкръжението?; 2) По какъв начин могат да бъдат разрешени увеличаващите се проблеми по отношение на координацията в предприятието?

КОНТРОЛЪТ КАТО ФУНКЦИЯ НА УПРАВЛЕНИЕТО

Като функция на управлението контролът представлява определена структура, която включва:

- Познаване на нормата за контрола - нормата за контрол включва правилата за поведение, предписанията, техническите характеристики, ограничения, лимити и др., които се явяват критерии при извършване на сравненията. Нормата на контрол изразява интереси и ги защитава, като се явява аналог на съществуващите обществени отношения. Характеризира се с това, че е динамично променлива величина, чийто недостатък е бързата, немислена промяна. Нормата на контрол невинаги се възприема безпрепятствено от обекта, поради което се налага да бъде изменена и добре обяснена.

Източник на нормата за контрол се явяват законите, подзаконовите нормативни актове, обичайните правила и норми, оповестената счетоводна политика.

- Установяване и измерване състоянието в обекта за контрол - реализира се чрез методологическия инструментариум, като съвкупност от средства и способности. Обективното, коректното и добронамерено установяване зависи от: квалификацията на субекта; отбора и приложението на методологическите способности; честотата на проверките; желанието за промяна в самия обект за контрол; нашата съобразителност, находчивост и досетливост.

По отношение на *съпоставяне и сравнение между предварително зададеното и фактическо установеното, както и разкриване на отклоненията и причините за тях*, в рамките на контролния процес е необходимо да се сравни и съпостави нормата на контрола с установеното и измереното състояние в конкретния обект. Контролът се разглежда като диагностичен процес, тъй като притежава диагностичен характер. Диагностичният характер на контрола се материализира в съставянето (написването) на констатация за слабостите и нарушенията. Въз основа на тях се оформят и приключвателните документи - ревизионен план, доклад, актове; одитни доклади; актове за бюджети, констатации и др.

Необходимостта от контрол се обуславя от същностните характеристики на контрола, т.е. от характерните му черти. Същността, и особено значението на контрола, най-добре се изразява чрез анализа на основните му характеристики. Те могат да се структурират в няколко основни направления:

- Контролът има информационен характер - той е източник на информация за качеството на крайните резултати от извършването на съответни дейности. Контролът предоставя информация за процесите, протичащи при изпълнението на всяка задача. С това се осъществява обратната връзка, която информира управлението, подсистема за хода на изпълнението, предоставя информация за изпълнение или неизпълнение на задачите. Контролът предоставя информация за съответствие на достигнатите резултати с предварително формулираните цели. Тази информация за управленския процес може да съдържа данни за отклонения в системата, предизвикващи необходимост от прилагане на

коригиращи мерки за отстраняване на допуснатите слабости и пропуски. Контролът е източник на информация за вида и степента на отклоненията, за качеството на взетите решения и предприетите действия, т.е. доколко са правилни и законосъобразни, в каква степен тези действия и решения са постигнали дадените резултати.

- Контролът има въздействащ и констатиращ, установителен характер - въздействащата характеристика на контрола се изразява в използването на коригиращи мерки, целящи преодоляване и отстраняване на отклоненията от установените норми. Констатиращият характер на контрола се изразява в констатирането на фактическото състояние. Контролът предоставя информация за фактическото състояние на контролирания обект. Въз основа на тази информация контролираният обект може да прецени дали следва да се осъществят промени в състоянието на обекта, какъв точно да бъде характерът и мащабът на тези промени, както и какви резултати ще се постигнат в резултат на тяхното извършване. Контролът констатира фактическите възможности на органа, който ще вземе дадено решение. Той констатира и какво е фактическото положение в системата, настъпило след решението.

- Контролът има оценъчен характер - той оценява степента на постигнатите резултати, тяхното съответствие с постигнатите цели, т.е. дали е намаляване или увеличаване на отклонението между цел и резултати. Контролът оценява и самото решение, т.е. доколко то е целесъобразно, дали е предизвикало планираните промени или резултати. Основната цел на контролиращото действие се състои в установяване качеството на изпълнението на взетото решение. В този случай се оценява дали решението е изпълнено или не. Ако не е, кои са причините за неговото неизпълнение и какви коригиращи мерки е необходимо да се предприемат. В случай, че решението е изпълнено, се установява степента на неговото реално изпълнение, съответстващо на предвидените срокове и средства с планираните. Контролът оценява в крайна сметка и качеството на управлението в дадена организация, степента на неговата професионалност, ефективност и компетентност, а така също и необходимите промени с оглед неговото усъвършенстване.

- Контролът има охранителен характер - изразява се в защитаване на установените норми, правила и отношения в коригираната система. Охранителният характер на контрола се проявява и в социалната система, като в този случай той защитава правно регламентирания обществени отношения, констатира негативни процеси, явления и слабости и отстранява техните причини.

- Контролът има санкциониращ характер - той е средство за преодоляване и отстраняване на нарушенията. Има за цел да разкрие нарушителя и степента на нарушението. В случаите, когато се установяват нарушения, негативни процеси и явления, могат да се налагат санкции на нарушителите.

- Контролът има превантивен характер - той цели да предпази и да предотврати нарушаването на установените правила и отклоненията от желаното състояние. Наличието на добре изграден, ефективно функциониращ контролен механизъм, оказва стимулиращо въздействие върху управлявания обект при изпълнението на зададените му задачи и го предпазва от грешки.

- Контролът има възпитателен и нравствено-насочващ характер - той повишава моралните ценности на органите и лицата, предпазва ги от извършване на нарушения. Контролът не трябва да работи със средствата на страха и насилието. Основен проблем е личността да бъде убедена, възпитана, мотивирана, да не допуска отклонения и нарушения, да бъде съзнателно отговорна.

- Контролът има регулативен характер - той се проявява при наличието на отклонения от зададените параметри на системата, при нарушения или при неизпълнение на задачи, решения, цели. Регулативната роля на контрола се изразява в отстраняване или намаляване на влиянието на негативните фигури от външната или вътрешна среда върху

поведението на системата или протичащите в нея процеси, в отстраняване на отклоненията и запазване равновесното състояние на системата.

- Контролът има компенсиращ характер - когато установява разминаване или значителна разлика между набелязаните цели на управлението и постигнатите резултати, между нуждите на гражданите и действията на администрацията, контролът цели да заличи или намали това разминаване. Той отбелязва това разминаване и по този начин дава сигнал и възможност на компетентните органи да отстранят, ограничат, преодолеят или компенсират отклонението. Така той съдейства за съхраняване на управленското въздействие и за поддържането на изискуемото състояние на системата.

Протичането на контролния процес в организацията се регулира чрез вътрешен стандарт за контрол. Стандартът обхваща както технологичните процедури по осъществяване на контролните дейности, така отговорностите на различните йерархични звена в организацията и времевите хоризонти на контролните въздействия.

Анализът на контрола като функция на управлението няма да бъде завършен, ако в него не се включат неговия периметър на действие и не се осмислят връзките му с другите видове контрол, функциониращи и регулиращи дейността на всяка организация. Корените на контрола като функция на управлението могат да бъдат открити още в ранни образци на управленската мисъл, като всеки следващ образец обогатява и доразвива значението на контрола в съдържателен и функционален аспект. Самата му същност и организираност като набор от формиращите го етапи и тяхното разположение и протичане във времето го обособяват като процес, чрез който менаджерите се уверяват, че ресурсите са придобити и се използват ефективно и ефикасно за постигане на целите на организацията. Съвкупността от действия и етапи в развитието на контрола като функция на управлението, протичащи под формата на процес, са логически организирани като последователност. Алгоритъмът на провеждане почива на базата на осмислена причинност и конкретна закономерност, които формират процеса като специфична организационна система. В развитието на организационната теория усложняването на социалната и политическа среда е основната предпоставка за усъвършенстването и усложняването на съвременните организационни форми и видовете контрол, реализиран в тях.

СЪЩНОСТ И ЦЕЛИ НА ВЪТРЕШНИЯ КОНТРОЛ

Вътрешният контрол е цялостен процес, в който участие вземат както ръководството, така и персоналът. Предназначението му е да предоставя разумна увереност, че в хода на изпълнението на задачите на организацията се постигат следните общи цели:

- извършване на правилни, етични, икономични, ефективни и ефикасни дейности;
- изпълнение на задълженията по отношение на отчетността;
- спазване на приложимите закони и разпоредби;
- опазване на ресурсите от загуба.

Вътрешният контрол е динамичен сложен процес, който непрекъснато се адаптира към промените в организацията. Ръководството и персоналът на всички равнища трябва да участват в този процес, за да осигурят разумна увереност в постигането на целите. Вътрешният контрол не е едно събитие или обстоятелство, а поредица от действия, които обхващат дейностите на организацията. Тези действия се осъществяват непрекъснато, успоредно с всички дейности на организацията. Те се основават на начина, по който ръководството управлява организацията, и са присъщи за него. Следователно вътрешният контрол се различава от представата на някои наблюдатели, които го схващат като нещо, наложено върху дейностите на организацията, или като ненужен товар. Системата за вътрешен контрол се преплита с дейностите на организацията и е най-ефективна, когато е вградена в инфраструктурата ѝ и представлява неразделна част от нейната същност.

Вътрешният контрол трябва да бъде по-скоро вграден, отколкото надстроен. Когато се вгражда, вътрешният контрол става неразделна част от основните управленски процеси на планиране, извършване и мониторинг.

Вграденият вътрешен контрол има важно значение и за ограничаване на разходите. Прибавянето на нови процедури за контрол, отделни от съществуващите процедури, води до повишаване на разходите. Като съсредоточава вниманието върху съществуващите дейности и приноса им към ефективния вътрешен контрол и като интегрира механизмите за контрол в основните текущи дейности, организацията често успява да избегне ненужни процедури и разходи.

Персоналът е този, който кара вътрешния контрол да функционира. Следователно, вътрешният контрол се осъществява от персонала, който трябва да е запознат със своята роля и отговорност, както и със степента на правомощията си. Персоналът в организацията се състои от ръководството и другите служители. Въпреки че ръководството основно наблюдава работата, то също така поставя целите на организацията и носи цялата отговорност за системата за вътрешен контрол. Тъй като вътрешният контрол предоставя необходимите за разбирането на риска механизми, ръководството въвежда дейностите по вътрешния контрол и ги наблюдава и оценява. Осъществяването на вътрешния контрол изисква значителна инициатива от страна на ръководството и интензивна комуникация на ръководството с другите служители. Следователно вътрешният контрол е средство, използвано от ръководството и пряко свързано с целите на организацията. Поради това ръководството е важен елемент от вътрешния контрол. Всички служители организацията играят важна роля за функционирането му. Подобно на това вътрешният контрол се влияе и от човешката природа. Без значение колко добре е структуриран и управляван, вътрешният контрол не може да предостави на ръководството абсолютна увереност по отношение постигането на целите на организацията. Затова указанията признават, че е постижимо само „разумно“ равнище на увереност.

Разумно равнище е задоволителното равнище на увереност при дадени разходи, ползи и рискове. За да се определи точно коя увереност е разумна, е необходима преценка. Когато прави такава преценка, ръководството трябва да идентифицира присъщите за дейността рискове и приемливото равнище на риска при различни обстоятелства, както и да оцени риска както от количествена, така и от качествена гледна точка.

Разумната увереност отразява схващането, че несигурността и рискът са свързани с бъдещето, което никой не може да предскаже със сигурност. Ограниченията възникват и в резултат на следните факти от действителността: човешката преценка при вземането на решения може да е погрешна; може да настъпи срив поради прости грешки; механизмите за контрол могат да се заобиколят чрез споразумение между две или повече лица; ръководството може да не се съобрази със системата за вътрешен контрол.

Икономичен означава неразточителен или неразумен. Означава подходящото количество ресурси с подходящо качество да се доставят в подходящото време, на подходящото място и при най-ниски разходи. Ефикасността е свързана с използваните ресурси за постигане на целите. Означава, че за постигането на дадено количество резултати с определено качество е използвано минимално количество ресурси или че с дадено количество ресурси с определено качество са постигнати максимални резултати.

ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖЕНИЯТА ПО ОТНОШЕНИЕ НА ОТЧЕТНОСТТА

Отчетност е процедурата, по силата на която органите от публичния сектор и лицата в тях носят отговорност за своите решения и действия, в това число за опазването на публичните средства, честността и всички аспекти на изпълнението. Тя се постига чрез изготвянето и поддържането на надеждна и уместна финансова и нефинансова информация и чрез точното и вярното разкриване на тази информация в своевременни доклади до

вътрешни и външни заинтересовани субекти. Нефинансовата информация може да е свързана с икономичността, ефективността и ефикасността на политиките и дейностите или с вътрешния контрол и неговата ефективност.

Организациите са длъжни да спазват много закони и разпоредби. При организациите от публичния сектор тези закони и разпоредби регулират събирането и разходването на публичните средства и начина на функционирането им. Примери за такива нормативни актове са законът за бюджета, международните договори, законите в областта на административното право, законът за счетоводството, законите в областта на опазването на околната среда и гражданските права, наредбите за данъка върху доходите и законодателството в сферата на борбата срещу измамите и корупцията.

В зависимост от спецификата на дейността на организациите и изискванията към прилагането на различни нормативни уредби можем да разделим вътрешния контрол на:

- Вътрешен контрол в организациите от публичния сектор;
- Вътрешен контрол в организациите от частния сектор.

Усъвършенстването на процесите по финансово управление и контрол чрез изграждане на адекватни системи за вътрешен контрол има ключова роля за повишаването на капацитета и ефективността на работата на администрацията в публичния сектор.

Съгласно действащото законодателство и предписанията на добрите европейски практики системите за вътрешен контрол в публичния сектор в нашата страна следва да отговарят на редица изисквания:

- Системата за вътрешен контрол трябва да бъде проста и понятна - ефективният вътрешен контрол трябва да се състои от прости и лесно разбираеми процедури, които да могат да се провеждат от целия персонал.

- Системата трябва да е интегрирана с планирането - колкото по-тясна е връзката, толкова по-ефективно ще функционира системата за контрол. Най-ефикасният подход е разработването на стандартите за контрол в процеса на планиране.

- Ефективност според разходите - необходимо е непрекъснато наблюдение върху системата за контрол, със съпоставка на разходите за нейната издръжка и предимствата, които тя калкулира.

- Гъвкавост - системата за контрол трябва да бъде достатъчно адаптивна и гъвкава, за да може да реагира адекватно на промените на средата.

- Подотчетност - контролните функции следва да бъдат възложени на сътрудник в организацията, който да отговаря за тяхното осъществяване. Трябва да бъде установена система за докладване на различните контролни нива.

- Пълнота - механизмите на контрол трябва да са разработени по начин отразяващ спецификата на организацията, което предполага разнообразие на операциите и използването на различни методи и контролни процедури.

- Точност - решенията следва да се вземат на основата на точна информация, на принципа на обратната връзка.

- Своевременност - отнася се до способността на системата регулярно да предава информацията.

- Обективност - системите за вътрешен контрол трябва да предоставят колкото е възможно повече обективна информация.

- Самоконтрол - системата за вътрешен контрол трябва да осъществява определен процес на периодична самостоятелна проверка, за да се отчете необходимостта от модифициране на системата.

ВЪТРЕШЕН КОНТРОЛ В ОРГАНИЗАЦИИТЕ ОТ ЧАСТНИЯ СЕКТОР

За разлика от публичния сектор в организациите от частния сектор липсва строго изискване за изграждане на определена система за вътрешен контрол, както и липсват официално приети или припознати стандарти, което води до практическо отсъствие на ефективен вътрешен контрол в частния сектор (с изключение на банките и малък брой компании с чуждестранно участие).

Характерът на вътрешния контрол в повечето организации от частния сектор остава неформален, приема се, че вътрешният контрол съществува по презумпция, а не като структуриран процес, при който има ясна и логическа връзка между стратегическите цели на организацията, целите на отделните структурни звена и целите на отделните служители, всичко това - съобразено с анализ на рисковете и наличните ресурси.

Важна причина за липса на адекватна система за вътрешен контрол е, че самото изграждане на такава система е труден и сложен процес.

Повечето ръководители не оценяват възможните бъдещи ползи от ефективно действаща система за вътрешен контрол. Основна цел е да се направи характеристика на вътрешния финансов контрол, да се изведат насоките и критериите за оценка на системата за вътрешен финансов контрол и да се адаптират за приложение в данъчно-контролната практика като се има предвид нормативната уредба на одиторския контрол. Следователно вътрешният финансов контрол може да бъде самостоятелен обект на изследване в теорията на финансовия контрол и също така да бъде обект на изучаване (в теорията и практиката) във връзка с друг компонент на системата за финансов контрол. Например независимите одитори изучават системата за вътрешен финансов контрол във връзка с общата оценка на риска в одитираното предприятие, при планирането на контролната дейност и избора на подходящ методичен инструментариум. По правило това е контролът на собственика или на притежателя на повече от половината акции на общата собственост. При това става въпрос за контрол, който може да има различен статус и начин на организация. Възможно е да има специален орган за вътрешен контрол, да има чисто управленски вътрешен контрол, да има само вътрешно-счетоводен или финансово-счетоводен контрол, да има формален и неформален контрол. Вътрешният контрол е възможно да се осъществява за различни процеси, специфични обекти и процеси в тях.

Като резултат от това управителят изгражда вътрешноконтролна структура със следните три основни компонента:

- контролна среда, която определя цялостната представа, съзнанието и поведението на борда на директорите, управленските кадри и собствениците на предприятието;
- счетоводна система, която съдържа установените методи и първични документи за идентифициране, събиране, анализ, класифициране, отчитане и докладване на стопанските операции, за да се осигури пълна, точна и своевременна финансова информация;
- контролни процедури – политики и процедури, допълващи контролната среда и счетоводната система, които управленските кадри са въвели, за да осигурят значителна сигурност, че предприятието ще постигне специфичните си цели.

Тези контролни процедури могат да включват процедури, свързани с оторизиране, разделяне на задълженията, разработване и употреба на подходящи първични документи и данни, адекватна защита на достъпа до активите и независима проверка на изпълнението.

Една ефикасна вътрешноконтролна структура в предприятието включва нейния план на организиране и всички процедури и действия, предприемани от предприятието за:

- защита на неговите активи от кражби и загуби;
- осигуряване на съгласуваност между политиката на предприятието и приложимите закони;

- оценяване изпълнението на всеки член от персонала в предприятието, така че да се увеличи ефективността на операциите;

- осигуряване на верни и надеждни оперативни данни и счетоводни отчети.

Превенцията на кражби и загуби е само част от вътрешния контрол, респ. неговата цел е да осигури ефективното функциониране на стопанската дейност.

Въз основа на изложеното дотук могат да се изведат следните характерни черти на вътрешния финансов контрол:

- отличава се с оперативност, има пряк и непосредствен характер;

- контролните действия често съвпадат с протичането на явленията и процесите, но е възможно и да са насочени към крайните резултати от тях;

- осъществява се като процес на непрекъснато и критично (оценъчно) наблюдение на подконтролните обекти и на протичащите в тях процеси;

- възможно е да се осъществява и като единичен акт (отделни контролни действия), при значими индикации за отклонения от зададените норми – с цел да се установят отклоненията и да им се противодейства своевременно;

- необходимостта от неговото осъществяване възниква с учредяването на предприятието, с оглед опазване на имуществото, постигане на поставените цели и осъществяване на дейност, съгласувана с приложимите нормативни разпоредби;

- с разрастването на стопанската дейност на предприятието, когато управляващият/собственикът не е в състояние лично да контролира дейността на предприятието, се налага той да предостави контролни правомощия на свои сътрудници, да се създаде вътрешноконтролна структура (система).

Предвид изложеното дотук за целите на оценката на системата за вътрешен финансов контрол може да се изведе следното определение - вътрешният финансов контрол може да има официален и формален характер или неофициален и неформален характер; той е системно осъществяван процес на критично (оценъчно) наблюдение на подконтролните обекти и протичащите в тях процеси с участието на собственика, ръководството, персонала и консултанти, за реализиране на специфично контролно въздействие, с оглед постигане целите на организацията, опазване на имуществото, ефективност на дейността, както и за спазване на приложимите нормативни разпоредби.

Необходимостта от оценка на системата за вътрешен финансов контрол в предприятията възниква по две основни причини: когато ръководството се стреми да усъвършенства управленските процеси в предприятието и когато външни финансово-контролни органи, проверявайки стопанската дейност на конкретно предприятие, търсят начини за повишаване ефективността на контрола. Най-често такава оценка извършват одиторите, тъй като тя е изискуема според приложимите одиторски стандарти (за независим одит, одит от Сметната палата и одит в публичния сектор) и е част от анализа на риска в предприятието. Оценката на системата за вътрешен финансов контрол може да се ползва и в данъчния контрол като иновативно средство за повишаване на неговата ефективност. В специализираната литература се посочва, че оценката на системата за вътрешен контрол е много важна за одита, респ. ако одиторът може до голяма степен да се довери на тази система, ще бъде необходимо да извърши по-малко контролни процедури (като брой и/или като сложност), тъй като в тези случаи намалява вероятността за допускане на грешки в счетоводните документи. Ако одиторът се увери, че системата на вътрешния контрол функционира, от това следва, че рискът от грешки в счетоводните документи е по-малък. За това е много важно одиторът да установи наличието на система за вътрешен контрол и да направи проверка дали тази система работи ефективно.

Системата за вътрешен финансов контрол е подсистема на системата за финансов контрол в предприятията и организациите, която се изгражда поради необходимостта на собствениците и управляващите в тях и/или поради изискване на нормативен акт. Тази

система може да има конкретна организационна структура или да се осъществява неформално и неофициално, с цел да се осигури опазване на имуществото, постигане на поставените цели и осъществяване на дейност, съгласувана с приложимите нормативни разпоредби. Когато в предприятието или организацията е създадена конкретна система за вътрешен финансов контрол, структурата на системата за вътрешен финансов контрол обикновено включва следните основни компоненти: контролна среда, оценка на рисковете в предприятието, информационна система и комуникация, контролни дейности и текущо наблюдение на контролите.

Въз основа на нормативно регламентиранияте компоненти на системата за вътрешен финансов контрол и схващанията на наши и чуждестранни специалисти в сферата на одита, в последващото изложение ще бъдат изведени насоките и критериите за оценка на системата за вътрешен финансов контрол, които ще бъдат адаптирани за прилагане в практиката на данъчно-контролните органи.

Контролната среда определя атмосферата в организацията и оказва влияние върху отношението на персонала към вътрешния контрол. Тя е основата, върху която се реализират останалите компоненти на вътрешния контрол и включва:

- Ценностите за почтеност и етично поведение. Личната и професионалната почтеност и етичните ценности на ръководството и персонала определят техните предпочитания и преценки, които се превръщат в стандарти на поведение в организацията. Оценява се склонността и отношението на ръководството, финансово-контролните и счетоводните кадри към заобикалянето и нарушаването на вътрешните и външните норми и правила.

- Компетентността. Включва познанията и уменията, необходими за изпълнение на задачите, относими към длъжността на дадено лице, както и доброто разбиране на личните отговорности по отношение на вътрешния контрол. Критерии за оценка са: образователният ценз и квалификацията на ръководителите, финансово-контролните и счетоводните кадри; наличието на незаети места за такива служители и продължителността на заеманата от тях длъжност.

- Организационната структура. Оценява се дали са обособени финансово-контролните и счетоводните функции, както и степента на взаимодействието им с останалите функционални дейности. Възлагането на правомощия и отговорности (задължения), в т.ч.:

- начинът, по който се възлагат правомощията и отговорностите за оперативната дейност като цяло, и по-конкретно – за отчетността и контрола;

- начинът, по който се реализират взаимоотношенията по отчетността, докладването и регулирането на несъответствията, респ. кой и по какъв начин се отчита, за какво носи отговорност и как се реализира тя.

- Политиката и практиката, свързани с човешките ресурси, в т.ч. подборът, ориентацията, обучението, оценяването, консултирането, повишението, компенсиранието и мерките по отстраняване на слабостите и грешките. Оценява се дали трудовите възнаграждения на контролните органи и финансово-счетоводния персонал са адекватни; осигурява ли се необходимата материално-техническа обезпеченост за изпълнение на професионалните им задължения (компютърна и офис техника, консумативи и подходящо оборудвани работни помещения); имат ли служителите възможност за участие в професионални обучения и семинари, както и достъп до справочна информация (абонамент за периодични издания, закупуване на специализирана литература и достъп до Интернет).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Основните параметри на контрола обуславят неговата обективна необходимост като важна функция на управлението. Същностните характеристики на контрола се изразяват в неговата значимост за управлението и проявлението му като важен фактор за усъвършенстване на управленския процес.

Всяка организация се нуждае от система за вътрешен контрол, при това тя да бъде законосъобразна и ефективна. Ръководството на всяка една организация трябва да работи за подобряването на разбирането за вътрешен контрол, ангажирайки се лично в изграждането на стабилна рамка за вътрешен контрол с ясно разписани принципи и отговорности. Вътрешните одитори трябва да настояват организацията да разполага с ясна концепция по отношение на вътрешния контрол, която да служи като отправна точка за структурирането и осъществяването на всеки един процес. За да бъде ефективен вътрешният контрол организацията трябва да има добро ниво на информационно осигуряване и подходяща стратегия за управление на риска.

ЛИТЕРАТУРА

1. Вергиев, Д., Вергиева, М. Финансово-контролни системи, изд. Либра Скорп, София, 2019.
2. Вергиев, Д., Вергиева, М. Теория на контрола и одитни концепции, изд. Либра Скорп, София, 2019.
3. Стоянов, Е. Основи на контролинга, изд. Либра Скорп, София, 2017.
4. Стоянов, Е. Теория на финансово контролните системи и институции, изд. Либра Скорп, София, 2013.
5. Хенчел, Т. Контролингът и факторингът в процеса на оптимизиране на продажбите при търговията с автомобили. Автореферат на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по докторска програма „Икономика и управление (търговия)“, Варна 2019, <https://uevarna.bg/~uevarna/uploads/filemanager>
6. http://journal.ue-varna.bg/uploads/20150217053635_169618617854e37c23b4e13.pdf
7. https://www.bg-ikonomika.com/2012/10/10_10.html